

ער התורה.
הגאון האדיר רבי
יוסף רוזין זצ"ל,
הרוגצ'ובער

וא היה אחת התופעות הכי מופלאות שידע עולם התורה במאה האחרונה. בשבת האחרונה חלפו תשעים שנה מאז שגאון הפלאים רבי יוסף רוזין זצ"ל, רבה הנערץ של העיר דווינסק שנודע בעולם היהודי בכינויו 'הרוגצ'ובער', הסתלק למרומים.

היום, יותר מאי פעם, דמות הפלא של הרוגצ'ובער, שענקי הדורות עמדו משתאים לנוכח גאונותו העל אנושית, ממשיכה להסעיר ולרתק את עולם התורה. את העוצמה הזו, הפועמת גם דורות לאחר פטירתו, אני חווה כמעט מדי יום. בעת ששקעתי במלאכת כתיבת הספר המקיף על תולדות חייו - היה לי ברור שמסכת חייו אינה מאפשרת הקפה מלאה.

ואכן, מאז יצא הספר לאור, כמעט אין שבוע שבו אינני מקבל מכתבים מכל קצוות תבל. רבנים, תלמידי חכמים וצאצאי מקורביו שולחים ללא הרף שאלות, הארות ובעיקר עדויות גנוזות ורסיסי זיכרונות.

לכבוד יום ההילולה התשעים צללתי לזרם החומרים החדשים הבלתי פוסק. היריעה שלפניכם מבוססת על פסיפס נדיר: החל ממכתב אישי שהתקבל לאחרונה מהרב חיים יחיאל גאנצווייג ובו זיכרונות ששמע באופן אישי מתלמידי הגאון; רשימות מרתקות בכתב יד שנרשמו מפי הגאון רבי יואל קלופט זצ"ל (שהתגלו לפני כשנה בהשגחה פרטית בפינת חנות עתיקות, בין חפצים זנוחים ושמאטעס); חומרי ארכיון באידיש שטרם תורגמו; שיחה של הרבי מליובאוויטש שנחשפה לאחרונה; ועד לזיכרונות חיים ששמעתי מפי צאצאי תלמידיו ומקורביו של הגאון.

העדויות והמסמכים המובאים כאן נחשפים בבמה זו בפרסום ראשון; אלו חומרים שטרם באו אל מכבש הדפוס ואף לא נכללו במהדורות הספר הקיימות.

עדויות אלו הן לא רק אסופת סיפורים; הן הצצה נדירה, כמעט בלתי נתפסת, אל חדרו של שר התורה, שעליו העידו מקורביו

תשעים שנה לאחר הסתלקותו של שר התורה **הגאון הנורא והאדיר רבי יוסף רוזין, העילוי מרוגצ'וב זצוק"ל**, חושף חוקר תולדותיו הרב יאיר בורוכוב שורה של **פנינים ועובדות לא ידועות** מחדר הלימוד פנימה | שקידתו העל אנושית; המפגש המופלא עם בעל האיבני נזר; השניט של ה'בית הלוי מבריסק; **התירוץ המיידי ל'צריך עיון גדול'** של רבי עקיבא איגר **רגע לפני פטירתו**, פליאתו של רבי חיים הלר: **"איך הוא לא נחנק?!"** | **וגם: מסמכים היסטוריים ושאלון ויזה נדיר החושף את פועלו עם שלטונות הקומוניזם**

הרב יאיר בורוכוב

צילום: אלחנן קוטלר, ספר הגאון הרוגצ'ובי

גאונות מעולם אחד

שהיה "למעלה מן הזמן". טבעם של אנשים שחקרה אל אדם מסוים, שנחשפים יותר ויותר לנבכי אישיותו והנהגותיו, שוחקת אט-אט את יראת הכבוד כלפיו; אצל הרוג'ובער, כך העיד מקורבו הגאון רבי יואל קלופט זצ"ל, היה המצב הפוך בתכלית: ככל שהתקרבת אליו יותר, כך הלכה וגברה יראת הכבוד. וככל שהעמקת, כך הבנת שאדם זה גדול ממה ששיערת.

איך הוא לא נחנק?

בדורות האחרונים השם רוג'ובער הוא מושג בעולם התורה; מעין שם נרדף ליכולת שכלית על אנושית ובלתי נתפסת. אם בכל דור ישנם עילויים, הרי שהרוג'ובער הוא לא רק העילוי של העילויים אלא מציאות אחרת לגמרי. אומן ההגדרה הגרש"י זווין זצ"ל כתב עליו: "מחומר אחר קרוי, מעיסה אחרת נילוש".

הרוג'ובער לא היה רק בקיא בכל התורה כולה, על כל חלקיה ומכמניה, אלא שכפי שהתבטא הגאון רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל: "ספרי הרוג'ובער הם ספר מוסר - עד היכן יכול ילוד אישה להשיג בתורה". זו הייתה תופעה שגרמה גם לגדולי הדור להביט בו במבט משתהה, כעדותו של ראש ישיבת חברון הגאון רבי שמחה זיסל ברוידא זצ"ל: "מכל גדולי ישראל שראיתי בחיי ההתפעלות הגדולה ביותר הייתה מכוחו התורני המופלא. תופעה שלא ראיתי מעודי".

העמקות, המקוריות, החדשנות היו בלתי נתפסות. "בזמננו מתרחשים בעולם דברים מבהילים", אמר עליו כ"ק מרן האדמו"ר מליובאוויטש זי"ע, "זהו גם ההסבר בפשטות לעניין הרוג'ובער, שהיה דבר יוצא מן הכלל לגמרי. מדובר ביהודי שיכל לראות אותו בעיני בשר ורואו שאוכל ושותה וישן כידוע ומפורסם, ועם זה דרכו בלימוד הייתה באופן חדש, שלא היה כמוהו".

וכבר העיד עליו גאון הדורות בעל האבני נזר: "הרוג'ובער זכה לראש שלא היה כמוהו חמש מאות שנה, מפני שמום עמדו על דעתו לא הרהר במוחו מחשבה זרה!" מסופר על האבני נזר שכאשר היו מגיעים אליו לדבר בדברי תורה, היה נוהג להניח את ידו בתוך ספר ה'זוהר' הקדוש, כדי להישאר דבוק בשורש התורה ולא להתנתק מנותן התורה, גם בעת הפלפול בלימוד. כך עשה גם בתחילת שיחתו הראשונה עם הרוג'ובער, שהגיע לשוחח עימו בלימוד כאברך צעיר. אך ככל שהמשיכה השיחה סגר האבני נזר את ה'זוהר' והניחו בצד. המסר היה ברור: תורתו של הגאון דבוקה וקשורה ישירות עם נותן התורה, והדבוק בו - כדבוק בשכינה.

גם אישיותו, כמו תורתו, הייתה תוססת, סוערת, מרתקת. כל רגע מחייו היה התלקחות של קדושה ויראת השם לווהטת. גם דורות אחרי פטירתו דמותו מהפנטת רבבות. שובת לב.

כדי להבין ולו במעט את אותה חידת פלא שגרמה לגדולי הדורות לעמוד מולה בפיק ברכיים, עלינו להאזין לעדויותיהם של אלו שזכו לעמוד במחיצתו, ולנסות לצוד ולו שמץ מהוד דמותו שבערה באש התורה. הגאון רבי אשר זילברשטיין זצ"ל (לימים רבה של לוס אנג'לס) סיפר לאחד מתלמידיו המובהקים - אביו של הגאון הרב חיים יחיאל גאנצוויג - כי בהיותו בן שמונה עשרה כיהן כרבה של מעוזיטש והשתתף בוועידת רבנים בפטרסבורג.

לפתע נכנס הרוג'ובער לחדר והתעניין "במאי עסקיתו (במה אתם עוסקים)?" ולאחר שנענה החל להרביץ תורה בבקיאיות ועמקות נוראה כדרכו. בניגוד לכתביו שהיו קשים להבנה בעל פה הוא היה מסביר נפלא.

הרב זילברשטיין סיפר כי הצליח להבין את מהלך דבריו כעשר או חמש עשרה דקות, ולאחר מכן איבד את חוט המחשבה. הוא החל להביט לצדדים בניסיון להבין אם שאר הנוכחים עדיין אוחזים עימו. לאחר זמן פנה אל הגאון רבי חיים העללער זצ"ל ושאל אם הוא עוד נמצא בתוך העניין. משהשיב בשלילה, התפעלו שניהם כיצד כל הגאונים הנוכחים לא הצליחו להחזיק מעמד עם הלך מחשבתו של הגאון. תגובתו של ר' חיים העללער הייתה משפט פליאה אחד: "ווי איז ער נישט דערשטיקט (כיצד הוא לא נחנק)!"

הרב זילברשטיין הסביר את התמיהה: כאשר גאון רגיל, גדול ככל שיהיה, מוסר

**את שמשו כינה בשם בעק'ל.
משנשאל מדוע הוא קורא לו כך,
ענה שהמילה בוק (תיש) נחשבה
אצלו לסוג של תואר כבוד, וכיוון
שהשמש לא היה כזה תלמיד חכם,
הסתפק בכינוי בעק'ל - תיש קטן**

שיעור - הוא מוציא תשובה מהרמב"ם, מקשה קושיה והולך מעניין לעניין כסדר המחשבה. ואילו אצל הרוג'ובער כל הבקיאיות האדירה באה בבת אחת, ובמצב כזה - איך אפשר באמת שלא להיחנק?

את המהירות וחדות החושים האלו ניתן היה לראות בכל הליכותיו. הגאון היה מסוגל לשוחח בלימוד עם אנשים שונים ומסתבר כי חושיו פעלו בשלמות גאונית. הגר"י קלופט מעיד כי היה יכול לדבר ולשמוע ברזמנית. זיכרונו ושליטתו במכמני התורה היו כה מוחלטים, עד שבאחת ההזדמנויות התבטא הגאון ואמר: "כ'אב ג'כאפט דעם שניט פון ר' יאשע בער (תפסתי את השניט - השיטה, נקודת המחשבה - של רבי יוסף דוב סולובייצ'יק, בעל 'בית הלוי' מבריסק, שהיה רבו)".

הוא מעולם לא נזקק למשקפיים וראייתו הייתה מצוינת. פעם, כשהתעוררה שאלה לגבי כשרות ספר תורה בבית הכנסת השני, נכנס הגאון אל המקום, העיף מבט אל עבר ספר התורה מרחוק ופסק מיידי: רישומו ניכר, אפשר לקרוא בספר.

גם את מיקומי ההלכות בספרים זכר פיזית. פעם הבחין בו הרב קלופט נעצר ברמב"ם דפוס בדריטשוב הפתוח לפניו בהלכות טומאת מת, שם מוקשים דברי הראב"ד. בלי להביט כלל בדברי הראב"ד עצמם פתח הגאון והסביר את כוונתו במספר אופנים, באומרו "יש כאן דבר שכלי". הוא פשוט הכיר את הראב"ד לפי צורת הדף.

למרות עוצם גאוניותו שאין לה אח ורע, הרי שאם רצה אדם לדעת את גבולות יכולותיו, ידע בדיוק היכן לבדוק אותם. כך התבטא פעם הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון, ראש ישיבת טשעבין: "אם אדם רוצה לבדוק עצמו אם הוא יודע ללמוד או לא, שייקח תשובה מ'צפנת פענח' וינסה לפענחו, אז ידע כמה הוא לא יודע..."

על גאונות זו העיד גם מרן הגאון רבי שמעון שקאפ, שכאשר הגיעה לידיו תשובה של הרוג'ובער (כמדומה בענייני עגונה) התפעל ממנה עד מאוד אך הפסיד: "אזא א גאונית! און ס'איז אזוי שווער צו געניס'ן (כזו גאונית! אך כה קשה ליהנות מזה)".

אפילו במחלוקות תורניות האמת בערה בו כאש. פעם התגלעה מחלוקת בדיון תורה בינו לבין הגאון בעל האור שמח, שכיהן במקביל אליו כרב הליטאים בדווינסק (הרוג'ובער כיהן כרב עדת החסידים). הרוג'ובער כתב תשובה והביא ראייה מתוספתא לא ידועה שהוא עצמו גילה. לימים, כשהשתמש האור שמח באותה תוספתא בדיוק כדי להוכיח את שיטתו נגד הרוג'ובער, זעק הגאון: "זה עוול! הוא גנב ממני את התוספתא!"

הגאון יושב? הוא חולה!

התורה לא הייתה רק עיסוקו של הרוג'ובער, אלא עצם חיותו. בחודשי הקיץ של שנת תרצ"ג (1933) יצאו שני רבנים מארצות הברית - הרב אורי מילר והרב אוסקר - למסע לאירופה כדי להסתופף בצילם של גדולי הדור. תחנתם הראשונה הייתה אצל הרוג'ובער שהחלים אז מניתוח.

כאשר הציגו את עצמם כ"צוות רבנים מאמריקה", הזמין אותם הגאון פנימה בהתרגשות. הוא סיפר כי הוא בעיצומה של כתיבת תשובה מורכבת לרב אמריקאי ושעתיים שלמות דן עימם בנושא בעודם משתוממים מגאונותו.

לפתע הודיע הגאון כי כעת באלד צייט (כמעט הזמן) למנחה. כשהרב מילר שאל בדרך הלצה: "למה הרב מתכוון 'באלד'?" האם זה הזמן או לא? נהנה הרוג'ובער מן ההערה ופתח בדיון מבריק ומרתק על מושג הזמן וממדיו.

בהמשך מסעם הגיעו השניים למעונו של מרן הגאון רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי זצ"ל, שקיבל אותם בסבר פנים יפות והתעניין בשלום משפחותיהם. כששמע שביקרו אצל הרוג'ובער מיהר לשאול: "האם הוא קפץ ממקומו בזמן שדיבר או שמא נשאר יושב?" כאשר השיבו כי הוא ישב כל הזמן, נפלו פניו של ר' חיים עוזה. "אוי", אמר, "אם הוא אכן ישב הוא ודאי חולה מאוד". ר' חיים עוזר הסביר להם כי התורה היא שמפיחה ברוג'ובער חיוניות. אם הוא לא קפץ מכיסאו אות הוא כי הוא מרגיש רע מאוד. אבחנה זו קולעת בדיוק נמרץ למראה עיניו של ר' יואל קלופט, שסיפר כי בעת שנכנס לדבר עימו בלימוד הגאון היה מסתובב בחדר. "ותמיד היה מסתובב ואף פעם לא היה יושב", סיפר. אלא שלפעמים נכנסה הרבנית ושאלה אותו: "מדוע אינך יושב?" כשפנתה אליו היה מתיישב, אך ברגע שיצאה מן החדר קם ממקומו והמשיך כרגיל להסתובב הלך ושוב.

הביאני הגאון חדריו

בספרי הארכתי רבות על יראת השמים הכבירה של הגאון. דווקא מתוך רום גאוניותו מעניין לגלות את ההקפדה על פרטי ההלכה היום יומיים ביותר ואת יחסו לסובבים אותו.

בלוס אנג'לס התגורר יהודי בשם הרב דוד כץ ז"ל, שהיה שוחט ובודק וממתפללי בית הכנסת 'תפארת צבי' שבו כיהן כרב הגאון רבי יונה גאנצוויג זצ"ל. הרב כץ סיפר לרב גאנצוויג שבהיותו ילד נהג להסתובב בביתו של הגאון מרוג'וב. וכך סיפר על סדר יומו: כשהגיע הדואר אל הבית הרבנית

1

1. בזמנו מתרחשים דברים מבהילים. הגאון הרוג'ובער בצעירותו

2. בעקבותיו של גאון. הרב יאיר ברוחבב מצג את ספרו על הגאון הרוג'ובי בפני הרב אפרים גל'נסקי, חבר הוועדה הרוחנית של 'משפחה'

3. מה השאלה? הרי זה ירושלמי מפורש! הגאון שוקד על ספריו בביתו

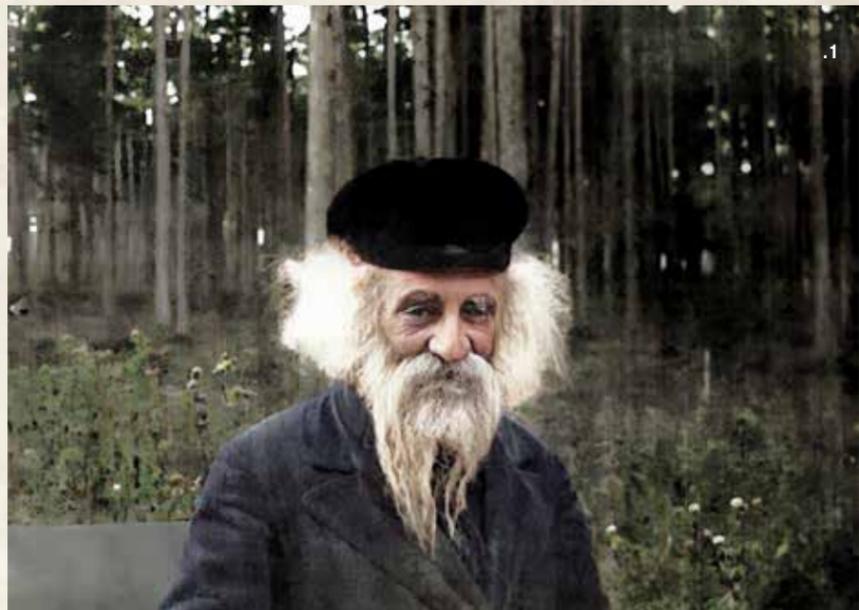

2

3

הרב הגאון יוסף רוזין - הרוג'ובי זצ"ל ל Foto Lazarov חרי"ם - יוא אור חרי"ם. רב בדווינסק חרי"ם Daugavpils

ע"ה הייתה פותחת את המעטפות ומסדרת אותן. הגאון היה קורא ומייד כותב תשובה על גלויה.

מכיוון שלא הכיר שפות זרות הייתה הרבנית כותבת את כתובת השואל ומדביקה בול, והגאון היה מוסר לילד דוד כץ את הגלויות כדי שיביאן לבית הדואר. אולם כיוון שהילד היה כהן הגאון לא רצה להשתמש בו בחינם ("וקידשתו") ולכן הקפיד לתת לו תמיד מטבע עבור טרחתו. בהקשר להקפדתו על ההלכה מסופר שפעם יצא מבית הכנסת בט' באב ואמר למישהו מתוך הרגל: "א' גוטען טאג". מייד נזכר כנראה באיזה יום מדובר, ותיקן: "א' גוטען תשעה באב". גם כשהעלו אותו לתורה בעת חוליו וביקשו לעשות לו "מי שבירך", סירב לומר את שם אימו, כמובא בהלכה, ורק השיב: "שמה כשם אחת האימהות" (שמה של אימו היה שרה).

בכל הנוגע לברכות – הגאון התרחק מהן. פעם ניגשה אליו אישה וביקשה ברכה. הוא סירב באומרו: "איני רבי, אין דרכי ליתן ברכות". נכח שם רבו של הרב גאנצוויג, הגאון רבי אורי מאיר צירלין (צירליניוס), שהיה בן בית אצל הרוגצ'ובער ואצל האור שמח. התערב ר' אורי מאיר ואמר לברכה: "בבקשה תן לה ברכה, אבל לא כמו הברכה שנתת לי". מתברר כי בעבר בירך הגאון את ר' אורי מאיר שלא יצליח בענייני כספים, כדי שהם לא יפריעו לו מלימודו.

הקפדתו על מומן הציבור הייתה מעוררת השתאות. הוא השתדל שלא לצאת מחוץ לעיר מגוריו כלל (אלא לצורכי רפואה וכדומה) ונימק זאת בכך שהוא מקבל דמי שכירות מהקהילה ואם תגיע אישה לשאול שאלה ולא תמצאנו, הרי יש בזה חשש גזל. נשים רבות אכן היו באות לשאול אותו שאלות ולא פעם היה עונה להן בטבעיות: "מה השאלה? זה הרי ירושלמי מפורשי!"

יחס מיוחד, נדיר וחמים, שמר לצעירים עמלי תורה. הגה"ח רבי אלימלך רומפלר זצ"ל, מזקני חסידי בעלזא בלונדון, סיפר כי בהיותו בווינה שאל קושיה את הגאון. נשיקה על מצחו. ר' אלימלך עצמו ציין את הפלא: מחד גיסא, כשהגר"א קוטלר זצ"ל הציג בפני הרוגצ'ובער מחידושי (אגב, ר' אהרן הציג עצמו רק כ"בעל בית בקעלצק" ולא כראש ישיבה), הגיב לו הרוגצ'ובער בביטוי נישט קשה (לא רע), למרות שוודאי היו אלו חידושים עצומים, אך מאידך גיסא, כאשר ראה בחור צעיר מתייגע בתורה, העניק לו נשיקה כדי לעודדו.

בהזדמנות מסוימת הסביר את דרכו זו בפני רב ההתלונן בפניו מדוע הוא מבטל את דבריו יותר מאשר בחור ישיבה צעיר שנכח בחדר: "הבחור עדיין צעיר ואף על פי שאיני מקבל את דבריו, מכל מקום כשיגדל

1. אין דרכי לתת ברכות: הרוגצ'ובער בצילום משנותיו האחרונות בעת שהותו בנפש

2. שני גאונים בעיירה אחת. בית הכנסת היהודי בדווינסק, כיום

3. כל התורה כלולה בו. מצבתו של הגאון הרוגצ'ובי בבית העלמין היהודי בדווינסק

הוא יוכל לדבר בלימוד טוב יותר. אך אתה, שאתה כבר מבוגר, יותר טוב ממה שאתה אומר היום כבר לא תאמר יותר".

הנהגותיו היו חדות ומוקפדות. את שמשו כינה בשם בעק'ל. משנשאל מדוע הוא קורא לו כך, ענה שהמילה בוק (תיש) נחשבה אצלו לסוג של תואר כבוד, וכיוון שהשמש לא היה כזה תלמיד חכם, הסתפק בכינוי בעק'ל – תיש קטן.

גם דאגה והכוונה לצעירים העסיקו אותו. הרב יהודה חזקוני ע"ה סיפר לנכדו הרב אהרן חזקוני מניו יורק שפעם היה עם מספר בחורים בני גילו בלינגרד. הם נכנסו לבית הכנסת שבו התפלל הרוגצ'ובער. הגאון הבחין בהם וראה שהם מסתובבים. הוא ניגש אליהם ושאל: "בחורים, התפללתם כבר?" משענו הצעירים בשלילה, הביע הגאון כלפיהם פליאה בדרכו הייחודית: "מדוע? הרי המלאכים מחכים לכם. אתם יודעים שהמלאכים מחכים?" לאחר ששוב השיבו בשלילה, הסביר להם: "זו גמרא מפורשת בחולין (דף צא ע"ב): 'אין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה'".

דוגמה נוספת לרגישותו העטופה בגאונותו ניכרת בסיפור על אדם ששיגר אליו קושיה עצומה והתחנן לתשובה דחופה, באומרו שאינו מסוגל להמשיך ללמוד מרוב שהקושיה מטרידה את דעתו. הרוגצ'ובער השיב לו מכתב שהכיל עשרות מראי מקומות לדברי התוספות (עייין שם ושם). בתחילה לא הבין השואל את פשר הרשימה, עד שגילה את המכנה המשותף: כל מראי המקומות הללו הופיעו מייד לאחר קטעים שבהם התוספות נשארו בשאלה. המסר היה ברור ומחזק: גם בעלי התוספות נשארו בקושיה ובכל זאת המשיכו הלאה בלימודם.

"נחיים ללא יסוד"

לצד שקידתו האין סופית נשא הרוגצ'ובער על כתפיו את משא הדור באמצעות רבבות מכתבי תורה לכל קצווי תבל. על אף שהגאון ברח מכל עיסוק ציבורי, ניתן לראות במכתביו את דאגתו וחרדתו לעתיד החינוך היהודי הכשר והטהור.

בקהילתו בדווינסק נשאו הדברים גם ממד מעשי. כך מדווח העיתון פרימארג'ן שיצא לאור בריגה: "ביום ראשון, 19 בדצמבר 1933, נפתחה בעיר דאוגאפילס ועידת קרן החינוך הלטבית הכללית. אל הוועידה נהרו צירים מכל עיירות לטביה, בהם כ-20 רבנים, נציגים של המוסדות האורתודוקסיים מליבוניה, קורלנד וסמיגליה, וכן צירי הפרלמנט הלטבי (הסיים) דובין וויטנברג. את נשיאות

הוועידה הוביל היו"ר ח' ל' סאמונאו עם שורת רבנים מכובדת. "לאחר הקראת מברקי הברכה יצאו כל הצירים ובראשם יותר מעשרים רבנים לביקור מיוחד בביתו של הגאון מרוגצ'וב. הוא ורעייתו קיבלו את האורחים בחמימות רבה. בשהות, שנמשכה יותר משעה, השמיע הגאון דברי תורה והשיב לשאלות הרבנים. "התבטאותו של הגאון בוועידה, שנדונה בה בעיית החינוך החולה המרחיק ילדים מהוריהם כרחוק מזרח ממערב, הדדה למרחוק. הגאון פסק נחרצות: התשובה היחידה לחינוך החולה של הנוער היהודי היא רק לחנך את ילדינו ברוח המסורת היהודית, ברוח תורת ישראל. הוא הוסיף והתריע כי חיים רוחניים ללא תורה וללא תמיכה בלומדי תורה הם כחיים ללא יסוד והדגיש שכל היהודים מחויבים לשלוח את ילדיהם ללמוד תורה. השפעת דבריו ניכרה היטב ביום המחרת, כשהתקבלה בוועידה החלטתו שכל יהודי מחויב לתרום לפחות לט (המטבע של לטביה באותם ימים) אחד בשנה לטובת קרן החינוך".

את גישתו לניהול מוסדות החינוך היהודיים ביקש הרוגצ'ובער להנחיל ללא פשרות. בשיחת "א' בניסן תשל"ד הביא כ"ק מרן האדמו"ר מליובאוויטש ז"ע את תשובתו של הגאון כהוראה חינוכית לדורות. השאלה שהופנתה אל הרוגצ'ובער עסקה בבית ספר שהיה מוגבל במספר התלמידים והתלמידות שביכולתו לאכלס. כאשר פנו אליו בניסיון שיורה לקבל למוסד רק את המצוינים ולא את השאר, כעס הרוגצ'ובער וטען שזהו הפך הדין. אחד הטעמים לכך היה שעניינו של בית חינוך הוא לחנך את הילד באופן שלאחרי שיגדל

כדי לאשר יציאה מברית המועצות הסגורה ומסוגרת באותם ימים, נדרשה ערבות כלכלית שתבטיח כי הנוסעת לא תיפול מעמסה על הרשויות. כאן מתגלה התחייבותו הישירה של הגאון: משפחת רוזין מצהירה כי הבעל, "הרב יוסף רוזין בדווינסק", עם רעייתו, יספקו לה מזון ודירה ואף ייקחו על עצמם באופן מלא את כל הוצאות נסיעתה חזרה לברית המועצות.

ההצהרה גובתה באישור נטריוני לטבי מאת יאניס גראוולסינס וזכתה לאישור הקונסוליה הסובייטית ב-15 במרץ 1927. בד בבד נשמר שאלון הגירה שמילאה ירושלימסקי עצמה, שבו היא מצהירה בגלוי כי קרוב משפחתה בדווינסק הוא "הרב יוסף רוזין", ומציינת שחמותה הגיעה אליה בעבר כאורחת.

היא מפרטת את חלוקת ההוצאות במדויק: הנסיעה עד הגבול תמומן מאמצעיה האישיים (בעזרת בעלה הרופא המשמש כמפרנס) ואילו בחו"ל תשהה על חשבון המזמין.

כל מראי המקומות הללו הופיעו מייד לאחר קטעים שבהם התוספות נשארו בשאלה. המסר היה ברור ומחזק: גם בעלי התוספות נשארו בקושיה ובכל זאת המשיכו הלאה בלימודם

מסמך היסטורי: ויזה אל מעבר למסך הברזל

מסמך היסטורי נדיר משנת תרפ"ז (1927) חושף טפח מן המאמץ הכביר שהשקיעו שר התורה ורעייתו כדי לאפשר איחוד משפחתי מעבר למסך הברזל הסובייטי. מדובר בהצהרה רשמית שהוגשה לקונסוליה הסובייטית בדווינסק (לטביה) ונכתבה ברוסית על ידי רעיית הגאון, הרבנית רבקה רוזין.

במסמך המגדיר את כתובתם ברחוב קראסנאנה 20 בדווינסק, מזמינה הרבנית את כלתה, אשת בנה מנישואיה הראשונים, מרת גיטל ירושלימסקי (בת רבי חיים צבי שפירא זצ"ל, רבה של בברויסק), לבוא אליה כאורחת למשך חודשיים. היא התגוררה בעיר גלוסק (פלך מינסק) סמוך למרפאה שבה שימש בעלה רופא. מטרת ההזמנה המוצהרת הייתה קבלת סיוע עקב מחלת לב שממנה סבלה הרבנית.

כדי לאשר יציאה מברית המועצות הסגורה ומסוגרת באותם ימים, נדרשה ערבות כלכלית שתבטיח כי הנוסעת לא תיפול מעמסה על הרשויות. כאן מתגלה התחייבותו הישירה של הגאון: משפחת רוזין מצהירה כי הבעל, "הרב יוסף רוזין בדווינסק", עם רעייתו, יספקו לה מזון ודירה ואף ייקחו על עצמם באופן מלא את כל הוצאות נסיעתה חזרה לברית המועצות.

ההצהרה גובתה באישור נטריוני לטבי מאת יאניס גראוולסינס וזכתה לאישור הקונסוליה הסובייטית ב-15 במרץ 1927. בד בבד נשמר שאלון הגירה שמילאה ירושלימסקי עצמה, שבו היא מצהירה בגלוי כי קרוב משפחתה בדווינסק הוא "הרב יוסף רוזין", ומציינת שחמותה הגיעה אליה בעבר כאורחת.

היא מפרטת את חלוקת ההוצאות במדויק: הנסיעה עד הגבול תמומן מאמצעיה האישיים (בעזרת בעלה הרופא המשמש כמפרנס) ואילו בחו"ל תשהה על חשבון המזמין.

"הרב יוסף רוזין ימנן את ההוצאות". פרסום ראשון: בקשת הוויזה של מרת גיטל ירושלימסקי, כלתה של הרבנית רבקה רוזין

יהיה כדבעי, והרי אי אפשר לדעת מה יהיה בסופו של תלמיד זה או אחר.

ייסורי איוב האחרונים

שלהי ימיו של שר התורה לוו בייסורים נוראים. הוא סבל מריבוי אבנים בכליות וכאשר כרע תחת הסבל אמר: "ייסורי איוב הם אפילו לא משל בהשוואה לייסוריי". גם כאשר שכב בבית הרפואה בימיו האחרונים הונחה על ידו ערמת ספרים והוא הגה בהם ללא הרף. לסובבים אותו חזר ואמר כי הוא מתפלל שלא יענישו אותו משמיים על ביטול התורה שנגרם לו עקב מחלתו.

פרופסור מינץ, שהיה אחד הרופאים היהודים המפורסמים ביותר ברוסיה וטיפול בו, הציע לו לעבור ניתוח. הגאון קרא לו 'פרא אדם', והסביר: 'הפרא אדם אומר לי שאפקיר עצמי ואסכן עצמי בניתוח. הרי אדם, חובת שמירת גופי – עליו!'

כאשר נודע על בואו לווניה לקראת הניתוח שמייד לאחריו נפט, פורסם קול קורא בקהילה היהודית המקומית המכריז: 'רבן של כל בני הגולה יבוא בערב לווניא. בואו ליתן כבוד לתורה'. היו בתי כנסיות שהתנגדו ואמרו לשמש להוריד את המודעות בטענה: 'הייתכן שבחורים פוסקים מי הוא רבן של כל בני הגולה?'

המוני יהודים המתינו לגאון בתחנת הרכבת של וינה, אולם הגאון לא הגיע ברכבת המיועדת. יהודי אחד הגיע והסביר: בוורשה התכנסו בתחנת הרכבת אלפי יהודים שלא הניחו לקרון לנסוע בשום אופן ודרשו מהגאון להישאר ללון עימם לילה נוסף בעיר. למחרת פורסם קול קורא חדש שהסביר את סיבת העיכוב; המאורע עורר כעת עניין רב אף יותר ולרכבת הבאה הגיעה כמות גדולה יותר של יהודים.

הרב שמעון פירסט, מחבר הספר 'שם משמעון' שהיה נוכח במקום, מתאר כי כאשר ירד הגאון מהרכבת צורתו הנוראה ותואר פניו הותירו רושם עצום על כל רואיו.

הגאון הוסע מייד מהתחנה למרכז הרפואי ולאחר שהרופאים החלו לעסוק ברפואתו, החל להרגיש ייסורים נוראים, בכה מכאב ואמר שהרופאים הורגים אותו. קושיות בלימוד, בידיעה שרק התורה תוכל להקל עליו את הכאב.

הרב מאיר לייכטר סיפר בשם סבו הג"ר נח לייכטר זצ"ל שנכח בחדרו של הגאון במרכז הרפואי בווינה, כי מספר תלמידי חכמים שהיו שם הכינו באמתחתם לרוג'צ'ובער שאלות של הגאון רבי עקיבא איגור, שהוא נשאר בהם בצריך עיון.

"בהתפוצץ אור הפאטאגריפא נתבהל מעט"

פרסום ראשון: עדות אישית מרגעיו האחרונים של הגאון מרוג'צ'וב זצ"ל

אחד הנוכחים בחדרו של הגאון בימיו האחרונים במרכז הרפואי 'אוסבערג' בווינה, היה הגאון רבי דוב בעריש צוקרמן זצ"ל.

12 שנה לאחר ההסתלקות של הרוג'צ'ובער, בשנת תש"ח (1948), שלח הרב צוקרמן מכתב לידידו, הגאון רבי מרדכי סאוויצקי זצ"ל, ממקורביו של הרוג'צ'ובער שכיהן באותם בימים כרב בבוסטון. לכבוד יום השנה התשעים נאותה משפחת סאוויצקי להעביר לידידו בפרסום ראשון את המכתב מגנזי הרב סאוויצקי ובו מתוארים רגעי צילום התמונה האחרונה של הרוג'צ'ובער, שבה הוא נראה מגביה מעט את ידו הקדושה.

"זה היה איזה ימים טרם פטירתו בווינה", כותב הרב צוקרמן לרב סאוויצקי. "אני זוכר עוד כשחכינו על התחנה על בואו כמה מאות אנשים כשהוליכו אותו מהקרון בין שני שורות אנשים. הוא לא ראה מה סביבו ולא הסתכל רק למטה. תוארו היה ממש כפני מלאך אלוקים.

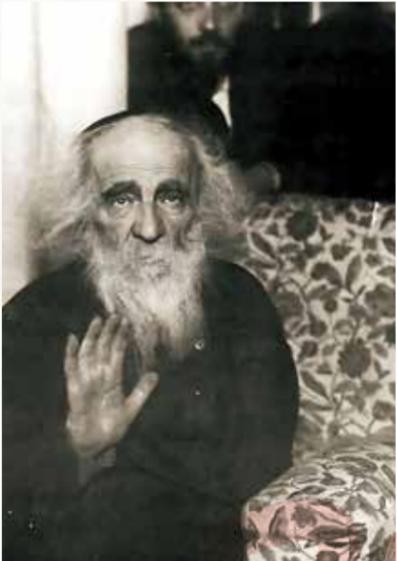
"כמה דברים מעניינים אני זוכר מהימים אחרים אז טרם הסתלקותו: אני שולח רצוף פה לכ"ג

שליט"א את התמונה שעשו אז בבואו לווניא איזה בחורי חמד. בעצת אשתו הרבנית לעשות זאת בלי שאלה מקודם.

"בעת שעשו את התמונה, בהתפוצץ אור הפאטאגריפא (כלומר, כאשר בקע אור הפלאש שבימים ההם נעשה באמצעות פיצוץ קטן מבוקר) נתבהל מעט. אז אמרה לו הרבנית: הבנים רוצים לעשות תמונה. הוא השיב בנחת: כן, יכולים לעשות ומותר. והראה להרבה מקורות על זה. מהם בתוס' יומא נ"ד. ובעת שנתבהל הוציא ידו הטהורה, כאשר יראה בהתמונה.

"מעת שנפטר עד שהוליכו אותו למסילת הברזל (הרכבת) להוליכו לדוינסק עברו כשני ימים [עד] שנתקבל פסק דין להוליכו מבית דין דורשא. וישבו כמה מאות לומדי תורה סביבו ולמדו משניות בלי הפסק ביום ובלילה וכמה אלפים הלכו וליוו..."

"אני שולח התמונה אפשר רצון כ"ג שליט"א לעשות קאפייע (העתק) ממנה ובבקשה לשלוח אותה אח"כ חזרה. כי חשובה אצלי מאד".

הוא השיב בנחת: כן, יכולים לעשות ומותר. תמונתו האחרונה של הגאון מרוג'צ'וב, שצורפה למכתבו של הרב צוקרמן אל הרב סאוויצקי

התוצאה הייתה פלאית: על קושיות שרבי עקיבא איגור כתב עליהן 'צריך עיון' השיב הרוג'צ'ובער מייד, ועל קושיות שנשאר בהן ב'צריך עיון גדול', ענה עליהן הגאון לאחר מחשבה קצרה.

כשהרב הברמן (תלמיד חכם שהגאון רבי מאיר אריק זצ"ל העיד כי יש לו "שכל ישר בלימוד") הגיע לבקרו בימיו האחרונים ואמר לפניו חידוש בלימוד, עצר אותו הגאון ואמר: "וואס רע'ט איהר בדחנות (מה אתה מדבר דברי בדחנות)".

נשמתו הטהורה של שר התורה יצאה ימים ספורים לפני פורים ("א באדר תרצ"ו). מיטתו הועברה מייד מבית החולים לאולם של צעירי אגודת ישראל. הטהרה נערכה באולם ור' שמעון פירסט מתאר שזכה להשתתף בה. הארון נותר באולם של צעירי אגודת ישראל כל השבת ויהודים רבים עברו לפני הארון ואמרו: "גוט שבת".

תשעים שנה חלפו מאז עלתה נשמתו הגדולה של שר התורה למרומים; אך בעוד השנים חולפות, דמותו נשארה עדות חיה למה שילוד אישה יכול להשיג בתורתו הקדושה. מציאות שבה אין רגע פנוי מהתורה, ואין פינה בתורה שפנויה ממנו. ■

1. יהודים רבים עברו לפני הארון. מסע הלוויה של הגאון בדוינסק

2. גאון הגאונים, חד מן קמאי. שער העיתון 'היינא' לאחר פטירת הרוג'צ'ובי

3. עדות ממעמד הצילום. רבי דב בעריש צוקרמן זצ"ל

4. תצלום היסטורי של תחנת הרכבת בדוינסק

